

Sevginin Hakikati

Yayınlanma Tarihi: 28.07.2023

Sevgi, insanın bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu olarak tanımlanır. Sevgi kelimesinin kökeni Türkçedir. Dilimizde eskiden beri "muhabbet" kelimesi sevgi anlamında kullanılmaktadır. Muhabbet kelimesi Arapça "hubb" kökünden bir isimdir. Hubb kelimesi "buğzun" zıttı olarak tanımlanmaktadır. Sevginin coşkulu şekli ise "aşk" kelimesiyle ifade edilmektedir.

Bazı İslam alimlerine göre muhabbet, "eğilim, meyil" manasında iradenin eş anlamlısı olup, kişinin iyi olduğunu bildiği veya zannettiği şeyi istemesi anlamına gelir. Bununla birlikte muhabbetin iradeden

daha güçlü bir istek manası içerdiği belirtilmektedir. Semavi kitaplarda özellikle Kur'an'da muhabbet üzerinde önemle durulmuş ve muhabbetin dini hayatın temeli ve asli unsuru olduğu ifade edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de muhabbet bir ayette (Taha, 20/39), hubb ise dokuz ayette geçmekte, yetmiş iki yerde aynı kökten isim ve fiiller yar almaktadır. Bu ayetlerde sevginin hem Allah'a hem de insana nispet edildiği görülür.

“Allah onları, onlar da Allah'ı severler.” (Maide, 5/54)

Bu ayet Allah'la kullar arasındaki karşılıklı sevgiyi vurgulamaktadır. Allah'ın isimlerinden olan Vedûd (Hûd, 11/90, Burûc, 85/14) O'nun kullarını çok sevdiğini ifade eder. Allah'a nispet edilen yerlerde O'nun takva sahiplerini, iyilik severleri, maddi ve manevi temizliğe önem verenleri, tevekkül ehlini, sabırlı davrananları, adaletli olanları, kahramanları, Hazreti Peygambere (sav) uyanları sevdiği ifade edilmiştir. Ayrıca inkarcıları, zulüm ve haksızlık yapanları, günahlarda ısrar edenleri, böbürlenip düşünenleri, büyüklük taslayıp gerçeklere karşı çıkanları, nankörleri, hainleri, aşırılığa sapanları, şımarıklıkları sevmediği bildiridir. Sevginin insana nispet edildiği ayetlerde Allah sevgisi, iman sevgisi, müminler arasındaki sevgi gibi sevgi türlerinden övgüyle söz edilmekte, buna karşılık insanın dünyaya, mala, mülke, geçici hazlara aşırı düşkünlüğü, hak etmediği halde övülmeyi ve çirkin olan şeyleri ifşa etmeyi sevmesi eleştirilmektedir. Diğer bazı ayetlerde Allah sevgisinin bütün sevgilerden daha güçlü olması gerektiği (Bakara, 2/165), Allah'ı sevmenin başlıca alametlerinin Peygamber'e bağlılık ve onun yolunu izlemek olduğu (Ali-İmran, 3/31) bildirilmekte ve Allah'ı seven Allah'ın da kendilerini sevdiği kulların, müminler karşısında alçak gönüllülüklerinden, inkârcılar karşısında onurlu duruşlarından övgüyle bahsedilmektedir (Maide, 5/54).

Muhabbet konusu hem Allah'a hem insanlara nispet edilerek hadislerde de geniş bir şekilde yer almıştır. Bu hadislerde iyilik severlik, hoşgörü, yumuşak huyluluk, kolaylaştırıcı olmak, kusurları örtme, hayâ, iffet, zâhidlik, takva ve güzel davranma Allah'ın sevdiği meziyetler arasında zikredilir. İnsanların birbirini sevmelerini isteyen çok sayıda hadis bulunmakta olup, bu sevginin sırf Allah rızası için olması gerektiği belirtilmektedir.

“Amellerin en üstünü Allah için sevmektir.” (Hadis)

“Sevdiğini Allah için sevmek, yediğini de Allah için yermek imandandır.” (Hadis)

“Benim için birbirini sevenlere, Benim için bir araya gelenlere muhabbetim vacip olmuştur.” (Kutsi Hadis)

“Allah için birbirini seven ve bu sevgiyle buluşup bu sevgiyle ayrılanlar mahşer gününde Allah'ın özel konukları olarak ağırlanacak yedi zümre arasındadır.” (Hadis)

“Sizden biriniz kendisi için sevip istediğini kardeşi için de istemedikçe iman etmiş sayılmaz.” (Hadis)

“İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş sayılmazsınız.” (Hadis)

Bu hadisler ahlâkın temel ilkelerini ve İslam kardeşliğinin önemini dile getirmektedir. Hadislerde ayrıca gerçek anlamda mümin olabilmek için Allah'ı ve Resulünü her şeyden ve herkesten daha fazla sevmenin gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Sevginin Hakikati

“Ben bir gizli hazineydim. Bilinmemi sevdim, bunun için mahlukatı yarattım ve onlara nimetler verdim. Onlar da Beni bildiler.” sözü Cenab-

ı Hakk'ın kendisinden haber verdiği bir husustur. Sevgi hakikatte tek bir mana ise gerçekte manası ihata edilemez ve idrak edilemez. Ancak ilişkili olduğu nesnelere ve kendisiyle var olan şey itibarıyla sevgi resimlerle resmedilebilir.

Hakk Teâlâ, sevgiyi kendi nefsiyle var kılmıştır. Sevgi şüphesiz bütün mevcudatın ortaya çıkış sebebidir. Bu sebep, ruhani ve cismani oluşumların nedeni olan sıfatî sevgidir. Sıfatî sevgi ise aslı olan Zâtî sevgiden sonraki bir mertebedir. Zâtî sevgi, Hakk'ın Zâtını ve Zatî kemâlatını, Zâtı ile idrakinden doğar. Bu da ilimden sonraki bir mertebedir. Bu zâtî sevgi hiç bir cihetten kendisinde sayısal artırmanın olmadığı, hiçbir türden kesretin bulunmadığı Teklik (ahâdiyet) mertebesindedir. Teklik mertebesinde ne isim, ne vasıf ne de Zâta ekli (zâid) sıfat vardır. Zât-ı Ahadiyye'nin özü, asla Zât'ından ayrı değildir. Akılla ve düşünce ile onun hakikati ihata edilemez. O'nu gözler ve basiretler idrak edemez. O'nun etrafında kimse dolaşmaz. Hiçbir aşık O'nun hakikatine ulaşamaz. Bu nedenle Allah Teâlâ Kur'an'da, "Allah nefsinden sizi uzak tutar. Ancak Allah kullarına çok şefkatlidir." (Ali İmran, 3/30) buyurmaktadır. Peygamberimiz (sav) de şöyle buyurmuştur: "Allah'ın işaretlerini düşününüz. Zatını düşünmeyiniz."

Birlik (vâhidiyye) mertebesinde isimler ve sıfatlar mevcuttur. Burada sevgi Zât'dan, isimler ve sıfatlar birbirinden ayrılır. Mahlukâtın hakikatleri (ayan-ı sabite) İlahî ilmî huzurda ayrı ayrı görünürler. Onlar dış dünyada görünüşleri çokluk üzere gerçekleşir. Böylece birlik huzurunda ve varoluşsal (kevni) huzurlardaki sevginin hakikati zuhur etmiş ve ayrılmış olur. Bu sevginin hakikati ancak onu tadan ve manasını bilen kimseye tecelli eder. Bu sevginin hakikati kalbi perdelenmiş kimselerde tecelli etmez.

Dâvûd el Kayserî (ks) Hazretleri "Ledünni İlim ve Hakiki Sevgi" adlı kitabında şöyle söylemektedir:

“Bazı ehl-i zevk (arifler): “Sevgi ezeli (semedi) bir sıfattır ve ezeli inayettir. Ezeli inayet olmasaydı, kitap nedir, iman nedir anlaşılmazdı” dediler. Bu, Allah sırrını kutsasın el-Hüseyin el-Hallâc’ın sözüdür. Allah ruhunu kutsasın Amr bin Osman el-Mekkî de şöyle dedi: “Sevgi, Yüce Allah’ın sırrıdır; onu yakîn bilgiye sahip ihlaslıların kalplerine yerleştirir.” Bu iki söz, kühnünü aklın ve fehmin kuşatamadığı ilahî sevgiye işarettir. Bu fakirin hatırına da şu geldi: Sevgi, hakikatte tek bir mana ise de gerçekte manası ihata edilemez ve idrak edilemez; ancak ilişkili olduğu nesnelere ve kendisiyle var olan şey itibarıyla sevgi resimlerle resmedilebilir.

İlahi sevgiye gelince o, diğerlerinden kendisinin seçimine ve kendisini nefsinin kemâline götürmesine gerekli kılan şeye onu ilişkilendiren ilahi hakikaten ibarettir.

Varlıksal (kevnî) sevgiye gelince o, eğer onun ilişkili olduğu şeyin varlığının hallerinden bir hâli ve kemâlâtından bir kemâl olursa, o şeyin nispetle kemâl olanın var olmasını istemenin ilkesinin ne olduğundan ibarettir. İster isimler ve sıfatlar kabilinden veya isterse var olanların varlıklarının varlığı öncelikli olsun, bu tanımla sevgi, çokluk olarak tasavvur edilen her şeyi içerisine alır. Bunun için sevgi bütün mevcûdatta akışkandır denir. Eğer varlıksal sevginin ilişkili olduğu nesnesi, kendisinden başkaysa, bu rûhânî bir mânâdan ibarettir; yani seven (el- muhib) sevgilisinde onun kemâlini düşünmeye tutulması ve güzelliğini müşahedeye sevinmesidir. Bu sevginin varlığı zevkî bir iştir ve vicdânî bir mânâdır. İdrakın daha latif ve daha parlak olması ölçüsünde sevgi daha tâm ve daha yüce olur. Kâmil sevgi, Nebimiz (sav) gibi zâhirî ve bâtinî, ilmî ve halî, keşfî ve şuhûdî olarak mevcudatın en kâmilini için olur; ancak en kâmil evreni var eden ve onun Yaratıcısı içindir. Allah hakikatleri en iyi bilendir.”

Sufilerin Sevgi Anlayışı

Sufilerin sevgi anlayışlarıyla ilgili olarak TDV İslam Ansiklopedisinde açıklanan hususları kısmen aşağıda ele alıyoruz.

Hicri III. yüzyılda yaşayan sufiler, muhabbet kavramını açıklamak için çeşitli tarifler yapmışlardır. Hâris el-Muhâsibî, Amr bin Osman el-Mekkî gibi sufiler bu konuda risaleler kaleme almışlardır. Ma'rûf-i Kerhî muhabbetin öğretimle elde edilemeyeceğini, bunun Hakk'ın bir lutfu olduğu kanaatindeydi. Muhâsibî ise aslî muhabbeti "iman sevgisi" diye tanımlamış, "Müminler Allah'ı coşkuyla sever" (Bakara, 2/165) ayetinin buna işaret ettiğini belirtmiştir. Ona göre muhabbetin ne olduğu, muhabbet ehlinin ahlâkından ve hallerinden anlaşılır.

Tasavvufta mânevi hal olarak kabul edilen muhabbetin üç çeşidinden bahsedilir. Bunların ilki halkın muhabbetidir. Sevenin sevdiğini gönlünde tutup ona itaat etmesi bu tür muhabbetin şartıdır. İkincisi hakikat ehli dürüst müminlerin muhabbetidir. Bu türde muhabbet ehli arzu ve heveslerinden arınarak sevdiğinin iradesine göre hareket etmeyi esas alır. Üçüncüsü siddıklar ve âriflerin muhabbetidir. Sırf Allah'ın kadîm olan sevgisine yönelmekten ve bu konudaki marifetten kaynaklanan bu muhabbete, seven kendi vasıflarının yerine sevgilisinin vasıflarına bürünür.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye göre maddî ve mânevî bütün varlıklar Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisinden ibarettir ve var olan her şeydeki güzellik O'nun Cemîl isminin bir yansıması, bu güzele yönelik muhabbet de yine O'nun Vedûd isminin tecellisidir. Şu halde hakiki mahbup (sevilen) sadece Hakk'tır. Sevilen diğer güzel şeyler O'nun güzelliğini yansıttığından bunlara yönelik sevgi de aslında ilahi kaynaqlıdır.

Sufiler çok defa salt beşerî aşkı da ilâhi muhabbete geçiş için bir vasıta kabul ederler. "Sevgi benim dinim ve imanımdır" diyen İbn Arabî evrenin var oluş sebebi olarak muhabbeti görür. Hadis diye nakledilen

bir ifadeye göre, Allah gizli bir hazine iken tanınmak istemiş, bunun için de alemleri yaratmıştır. Bu sözdeki tanınma marifet, isteme de muhabbet kavramlarıyla ifade edilmiştir. Alemin var olması sebebi Allah'ın tanınmaya duyduğu bir muhabbettir. Sufilere göre mutlak gayb olan Hakk ilk önce sevgi şeklinde tecelli ettiği için buna "taayyün-i hubbî" veya "taayyün-i evvel" denilmiştir. Bu tecelliye Nur-i Muhammedî, Hakikat-i Muhammediyye ve Akl-ı evvel gibi isimler de verilmiştir. Bu tecelliyle gaybdan şehadete doğru açılım kazanmasıyla muhabbet bütün varlıklara ve zerrelere sirayet etmiş, onların özünü ve var olma sebebini oluşturmuştur. Varlığının aslı muhabbet olduğundan insan ancak muhabbet yolunu izleyip Hakk'ı ve halkı severek Allah'ın yakınlığına erebilir. (Füsusu'l-Hikem)

İmam Gazzali'ye göre insan kendini, kendisine iyilik yapanı, iyilik sever kimseyi, güzeli ve ahengi sever. Bu yönden sevmeye en çok layık olan ise Allah'tır. Çünkü kendini ve kendisine iyilik yapanı seven bir insanın ona varlığını veren, gerek ona ve gerekse herkese bol bol iyilik yapan Rabbini sevmesi gerekir. Ayrıca güzeli seven insan kendisi iyi ve güzel (cemil) olup bütün iyiliklerin, güzelliklerin yaratıcısı olan Allah'ı da sever. Allah'ın adalet, merhamet gibi bazı sıfatlarının bir ölçüde insanda da bulunması ikisi arasında bir tenâsübün mevcut olduğunu, dolayısıyla bu açıdan da insanın en çok Allah'ı sevmesi gerektiğini gösterir. (İhyâu Ulûmi'd-dîn)

Sevginin en üst derecesi Allah'ı bütün kalbiyle sevmektir. Sevenler kendilerini sevdikleriyle şartlı ve ona bağlı hale getirirler. Bu sebeple kim Allah'a ihlasla bağlanmışsa artık Allah onun kalbinin mahbubu, mâbudu ve maksudu olmuş demektir. Yani sevgi bütün makamların vardığı son noktadır.

İlahi sevgiyi tevhid, fenâ ve elest bezmi kapsamında açıklayan Cüneyd-i Bağdadi'ye göre tevhide gerçekleştiren kişi fena mertebesine ermiş ve "aynü'l-mahabbe" denilen sevgiye ulaşmıştır. Bu sevgi Allah'ın insanlar

için sevdiğini sevmek, sevmediğini sevmemektir. Böylece ilâhî sevgiyi O'nunla paylaşmaktır.

Zünnûn el-Mısırî'nin muhabbet anlayışı, ilâhî tecellileri temaşadan kaynaklanan zevke dayanır. Bunun için o, Hakk ile kendisi arasındaki perdelerin kalkması için niyazda bulunur. Zünnûn'a göre Hakk ile insan arasındaki en kalın perde kişinin benlik tutkusudur. Kulun Allah'ı sevmesinin belirtisi, Allah'ın sevgilisi Hazreti Muhammed'in (sav) ahlâkına ve sünnetine tâbi olmaktır.

Bâyezîd-i Bistâmî muhabbet ehli nezdinde cennetin önemli olmadığını söyler. Bistâmî iki tür sevgiden bahseder. Birincisi meveddet meyinden, diğeri muhabbet kadehinden kaynaklanmaktadır. Birincisi nimeti görmekten, ikincisi nimeti vereni temaşadan hasıl olur.

Hallâc-ı Mansûr muhabbet anlayışını, "Allah ve ben, bir bedende iki ruhuz"; "Ruhumu ruhunla meczettim" gibi ifadelerle dile getirmiştir. İmam Gazzali halkın yanında bu tür ifadelerin tehlikeli olacağını söyler.

İlk sufiler muhabbeti sarhoşluk vermesi bakımından şaraba, yakıcı niteliği yönünden ateşe benzetmişler, bazen da beşeri aşkı tasvir için kullanılan insanlara has nitelikleri mecaz olarak Allah için kullanmışlardır. Ayrıca beşeri sevgiyi dile getiren gazelleri ilahi muhabbete uyarlamışlardır.

Mutasavvıflar muhabbetle ahlâk arasında sıkı bir ilişki bulunduğuna dikkat çekmişlerdir. Gazzali'nin de belirttiği gibi, muhabbet nihai makam ve en yüksek değerdir. Şevk, üns ve rıza gibi tasavvufî-ahlâki makamlar onun sonucudur. Tövbe, sabır, zühd, şükür, takvâ, tevazu, cömertlik, adalet ve merhamet gibi erdemlerin özünde sevgi vardır. Dini hasletler ve ahlâki erdemler sevginin meyvesidir.

Mevlânâ sevginin acıyı tatlı, bakırı altın, bulanıklığı duru, derdi deva, dikenini gül, sirkeyi mey, zindanı gülistan, nârı nur, üzüntüyü neşe, kahrı

lütuf, ölüyü diri, kralı kul haline getiren bir güce sahip bulunduğunu belirtir. (Mesnevî)

Sufiler ahlâki özelliklere sahip olarak ilahi muhabbete erişmeye çalışırlar. Bu anlayışa dayanan ahlâk her şeyden önce bir sevgi ahlâkıdır. Kur'an ve hadislerde Allah ile kullar arasındaki sevgiden açıkça bahsedilmiş olmasına rağmen, bu mesele bazı itikâdi mezhepler ve kelim alimleri arasında tartışmalara yol açmıştır. Allah'ın seven ve sevilen bir varlık olmasının mümkün bulunmadığını söyleyen alimlere göre, konuyla ilgili ayet ve hadislerin mecaz olarak anlaşılması gerekir. İlk Müslümanlar ve zahidler arasında Allah'ın seven ve sevilen Mevlâ oluşu kabul edilirken, Cehmiyye ve Mu'tezile'nin ortaya çıkışıyla birlikte seven ve sevilen Allah anlayışı tartışılır hale gelmiştir. Cehmiyye, muhabbetin sevenle sevilen arasında bir münasebetin bulunmasını gerektirdiğini belirterek, Allah'ın gerçekten seven sevilen bir niteliğe sahip oluşunu kabul etmemiş, daha sonra Mu'tezile tarafından benimsenen bu görüş bazı kelamcıları da etkilemiştir.

Fahreddin er-Râzî, Eş'ârîler gibi Allah'ın filî sıfatlarını tevil etmiş, sevme ve sevilme vasıflarını O'nun irade veya kelâm sıfatlarına indirgenmiştir. Allah'ın kulunu sevmesini irade sıfatının özel bir şekli olarak yorumlayanlar bunu Allah'ın kuluna lütufta bulunması diye anlamışlar veya kulunu sevmesini onu övmesi şeklinde yorumlayıp kelam sıfatıyla ilişkilendirmişlerdir.

Filozofların Sevgi Anlayışı

Aşağıdaki bilgiler TDV İslam Ansiklopedisinden derlenmiştir.

İslam felsefesinde muhabbet teriminin taşıdığı kozmolojik anlamlar, Şehristânî'nin Empedokles hakkında verdiği bilgilerde görüldüğü gibi antik felsefeye kadar geri götürülmüştür. Bu filozofa nispet edilen

fikirlere göre Tanrı'nın yarattığı ilk varlık kendisinde sevgi ve hakimiyet ilkelerini taşır. Bütün kozmolojik oluşum süreçleri, bu iki ilkenin varlıkta doğurduğu kutuplaşmanın bir sonucu olarak meydana gelir.

El-Kindî sevgiyi “varlıkların birleşme sebebi” ve “ruhun istediği” şeklinde tanımlamıştır. Bu iki tanımı açıklamak üzere filozof, sevginin insan ruhunda oluşturduğu çekme ve birleştirme gücüne olan katkısına temas etmektedir. Kindî'ye göre hüznün denilen duygu, esas itibariyle insanın sevdiği ve istediği şeyleri kaybetmekten ötürü meydana gelmektedir. Üzülme istemeyen insan, sevdiği ve istediği şeyleri yitip gitme tehlikesi taşımayan akıl aleminden seçmelidir.

Fârâbî muhabbet kavramını sosyopolitik bağlamda ele almıştır. Filozofa göre sosyal kesimleri birbirine bağlayan âmil sevgi, sosyal bütünlüğün koruyucusu ise adalettir. Sevgi iradeye, adalet de sevgiye tabidir.

İhvân-ı Safâ sevginin türlerini belirlerken onun insan ruhunda kökleşmiş biçimleri ve yöneldiği amaç üzerinde durmaktadır. Canlıların genel olarak karşı cinse, anne babanın çocuklarına, bilginlerin bilgi ve erdeme, başkalarının da kendi gayelerine duyduğu sevgi onların tabiat ve ruhlarında kökleşmiş olan bir duygudur. İnsanların bütün amaçlarının birleşkesi dünyevi ve dini hayatın dirliğidir. Dolayısıyla sevgi ve aşk, esenliğin gerçekleşmesi yolunda Allah'ın yaratıklarına bağlı olup sonuçları itibariyle Allah'ın varlığına da bir kanıt teşkil etmektedir.

İbn Miskeveyh Aristocu yaklaşımı izleyerek sevgiyi toplumsal açıdan ele almış, fakat Aristo'dan farklı olarak sonunda ilahi sevgi kavramına ulaşmıştır. Filozofa göre bütün varlıkların düzen ve esenliği sevgiye bağlıdır. Toplumsal ilişkiler sevgiye dayalı ise fertler arasında uyuşmazlık olmaz. Bu sevgi birliğinin gerçekleşmesi, aklın doğru bulduğu görüşler ve sahih dini inançlar etrafında uzaklaşmakla mümkündür. Neticede bütün sevgi türlerinin son amacı Allah'a ulaşmaktır.

Bazı eski alimlerin ilâhî muhabbet adını verdikleri gerçek aşk düzeyine ulaşmanın başlangıç şartı manevi arınma, sonraki aşamaları ise akıl gözüyle Tanrı'yı müşahede ve O'nunla birleşmedir. Bu sevginin dışı vuran ilk işaretleri ilâhî emirlere itaat ve yaratana yüceltmedir.

Kınalızâde Ali Efendi ise toplumsal dayanışmanın temeli olması bakımından hukuk ve adaleti öne çıkarmakta, bütün fertlerin birbirini sevmesini gerçekçi bulamadığından sevgi temelindeki dayanışmayı daha ziyade özel topluluklar arasında mümkün görmektedir.

İbni Sina hekim bir filozoftur. Aşkın mahiyeti hakkında kendisine bir soru sorulması üzerine bir risale kaleme almıştır. Bu risalede İbni Sina varlığın temelinin nedeninin aşk olduğunu ifade etmektedir. İbni Sina'ya göre varlık tanrıdandır ve iyidir. Yokluk bizatihi kötüdür. Madde yokluktan nefret eder ve var olma aşkını taşır. Öyleyse dünyadaki oluş yokluktan nefret eder ve var olmaya karşı duyulan aşk arasındaki gerilim üzere kuruludur.

İbn Kayyim el-Cezviyye sevgi kavramının felsefi ve dini boyutlarını birlikte ele almış, muhabbet teriminin kozmolojik anlamına sistematik bir derinlik kazandırmak istemiştir. Buna göre alemde iradeye dayalı olan bütün hareketlerin sebebi sevgidir. İslam felsefesinde özellikle İbn Sinâ tarafından geliştirilen gök cisimlerinin hareketinin irade olduğu fikrini esas alan bu yaklaşımda iradenin bulunduğu yerde sevginin olduğu düşünülmektedir. İbn Kayyim, yine İbn Sinâ'nın kozmik ibadet fikrini izleyerek bütün yaratıkların temelde sevgiye dayalı hareketini bilinçli bir emre itaat ve sevgiden kaynaklanan toplu bir ibadet şeklinde yorumlamaktadır. Aşk kelimesinin sevginin kötü ve zararlı şeklini ifade ettiği yolundaki kanaate katılmayan İbn Kayyim'e göre aşk denileni de dahil olmak üzere her türlü sevgiyi iyi veya kötü kılan yöneldiği nesne ya da varlıktır. Sevilen varlık özü bakımından sevgiye layık ise bu duyguda aşırıya gitmenin övülmesi gerekir. Hatta bu durumda sevenin

esenliği sevgisinin yoğunluğunda aranmalıdır. Nitekim sevgi g¼c¼n¼ b¼t¼n kalbiyle Allah'a y¼nelten bir kul esenliğin zirvesindedir.

Sevginin T¼rleri

İslam alimi Davud el Kayseri'nin g¼r¼şlerini takip ederek sevginin t¼rlerini Öyle sıralayabiliriz: Zâtî, sıfâtî, esmâ'î, ef'âlî ve âsârî.

Zâtî Sevgi: Zâtî sevgi zât-ı ahadiyenin aynıdır. Sıfâtî, esmâ'î ve diğer sevgilerin aslıdır. Bu sevgi ahadiyet (Teklik) mertebesinde Zât'ının aynı olan sıfatları da Zât'ın zuh¼runu irâde etmesiyle Zât-ı İlâhî'nin Zât'ını Zât'ında idrakinden doğan sevgidir.

Sıfâtî Sevgi: İsimlerinin ve sıfatlarının g¼r¼nt¼ yerlerinde her bir sıfatın ilâhî Zât'tan g¼r¼nmelerini istemesinden doğan sevgidir.

Esmâ'î Sevgi: İsimlerin g¼r¼nmelerini, velâyetlerinin y¼celiđinin g¼r¼nmelerini, g¼çlerinin ve h¼k¼mranlıklarının y¼celiđini istemelerinden doğan sevgidir.

Ef'âlî Sevgi: "O her an bir iştendir" (Rahman, 55/29) ayetinde iştaret edilen ilâhî işlerin, Celâl ve Cemâl isimlerinin g¼r¼nt¼ yerleri aracılığıyla g¼r¼nmelerini isteyen sevgidir.

Bu isimsel ve sıfatsal sevgi, alemin varlığını gerektirmiştir. O halde alem, Zât'ın değil, isimlerin ve sıfatların gerektirdiğidir. Ç¼nk¼ Zât, "Ş¼phesiz Allah, alemlerden m¼stađnidir" (Ankebut, 29/6) h¼km¼nce alemlere muhtaç değildir. Bu esmâ'î sevgi, isimlerin alemin varlığının muktezası (gerekeni) olması gibi, zâtî sevginin muktezası ve onun neticesi ise, aynı şekilde "O'ndan başkasının bilmediği gaybın anahtarları O'nun kendindedir" (Enam, 6/59) ayetinde iştaret edildiği gibi, o Allah Teâlâ'dan başkasının bilmediği zati isimlerin ve ilâhî gaybî Şu'¼rların muktezasıdır. Her ne kadar bu sevginin tek bir mânâsı varsa da, ya

zuhurunu istediği isimlerin ve sıfatların her birine izafetiyle, ya da ilişkili olduğu nesnelere ve gerektirdiği nesnelere nispetle çoklaşır.

Âsârî Sevgi: Varlıklarda tezahür eden sevgidir. En yüce mertebesi, yakın melekler diye isimlendirilen mücerred ruhlarda olanıdır. Sonra, semâvi nefisler ve tabîî unsursal güçler arasında olanıdır. Sonra, aralarında zâhir olan ruhani aslî münasebetlerin hükmünce insanî mücerred nâtk nefisler arasında olanıdır. Sonra da basitleri ve mürekkepleri olsun unsursal mevcûdatın melekûtu arasında olanıdır. Cansızlarda olduğu gibi, bu sevgi bazılarında gizliyse, canlılarda olduğu gibi bazılarında da açıktır. Varlıkta olan bir nesnedir ve onun aşkı ve sevgisi vardır. Zira her şeyin kemâli vardır, bu onun sevgilisidir. Sevginin kendisine taalluk ettiği kemâlâtın cümlesi Allah Teâlâ'dan feyezân ettiğinden, her sevgi aslen Allah içindir.

Varoluşsal sevginin cümlesi, ister bilsinler ister bilmesinler, dendiği gibi, hakikatte Allah Teâlâ'ya taalluk eder. Bütün kemâlâtın kaynağı olan Allah'ın Zât'ını seven, isimlerin ve sıfatların eserlerine ve ilkelerine takılıp kalmayan kimse, "gözü ne kaydı, ne de çevrildi" (Necm, 53/17) ayetinde Nebimiz (sav) hakkında belirtildiği üzere, sadece kemâl sahibinden daha üstün kâmil mükemmel olandır.

Sonra, üstün olan, isimleri ve sıfatları sevendir. Sonra fiilleri ve eserleri sevendir. İsimleri, sıfatları, fiilleri ve eserleri sevme, bizzat kendileri olma yönüyle değil, Allah'ın olmaları yönüyle olmalıdır. Çünkü onların özleri, Allah'tan başkadır. Başkasına takılan hakiki sevgiliden perdelenir. Sevginin en alt mertebesi, eserlerin sevgisidir. Bunun da mertebeleri vardır. En aşağısı, eğer seven perdelilerdense şehvet sevgisidir. Yaratılmış görüntülerde Hakk'ı ve Cemâl'ini müşahede eden âriflerdense, bu sevgi Zâhir isminden hasıl olan tecelliler kabilinden Hakk'a nispet edilir. şekli bedensel nikâh, ruhani nikâh misalidir. Ruhani nikâhta, gayblerin gaybı olan İlâhî Bâtın'da vâki olan isimlerin nikâhı misalidir.

İslam alimleri bu görüşü ve âsârî sevgiyi hayvani dereceye indirgemeyi kınadı. Fakat bu kınama, keşif ve şuhud ehli için değil, kendi nefislerine ve hazlarına düşkün ve sırf tabiatlarıyla uğraşan perdelilere nisbeten yapılmıştır. Adem oğullarının en kamili ve en şerefli olmasına rağmen Nebi'nin (sav) nasıl buyurduğunu görmez misin:

“Dünyanızdan bana üç şey sevdirdi: Kadınlar, Güzel koku ve Namazdaki gözümün nuru.” Burada gerçekten derin sırlar vardır. Biz bu sırrın itibarını tutalım; arife işaret yetiyor. Sevgi, bir açıdan sevilenin açıklığını ve diğer açıdan kapalılığını gerektirir. O halde, mutlak bilinmeyi ve sevgisini istemek muhaldir.

Sonuç

İlâhî sevginin neticesinin, Allah'ın yarattıkları arasından sevilen seçmesi ve cennet nebileri arasında onu mümtaz kılması ve yüceltmesi olduğunu bilmendir. Allah'ın Adem Aleyhisselam hakkında “Biz, Adem'in oğullarını şerefli kıldık ve onları karada ve denizde yürüttük” (İsra, 17/70) “Ey Ademoğlu eşyayı senin için yarattım, seni de benim için yarattım. Öyleyse sen benim ol, eşyalar da senin olsun” (Kudsi hadis) ve kulu nebisi Musa Aleyhisselam hakkında: “Seni kendim için elçi seçtim” (Taha, 20/41) sözlerinde demesi gibi Allah'ın yakın melekler ve mükerrem kullarını seçmesidir. Resulullah (sav) şu sözünde bunu belirtmiştir: “Gerçekten Allah bir kulu sevdiğinde Cebrail'i çağırır ve ona: Ben filanı sevdim, sen de sev, buyurur. Cebrail de onu sever. Cebrail semadaki meleklerle seslenerek: Allah filan kulunu sevdi, siz de sevin, der. Semâ halkı da onu severler. Sonra da onun sevgisini yeryüzüne yayarlar.” Yine Peygamberimiz (sav): “Allah bir kulu sevdiğinde onun sevgisini suya atar ve o sudan içen herkes onu sever” buyurmuştur.

Sevgi insanı doğru yola eriştirir, sağlam dini kabulde Allah'ın yardımını temin eder. Emriyle veya hükmünce amel etmeyi mümkün kılmak için Kerîm Nebî'nin bütün sözlerine, fiilerine ve hallerine bağlanmayı güçlendirir. Kulluk için farzları ve nafileleri canlı kılar ve onları her ikisi kulu Allah'a yaklaştırır. Bu yakınlık kulun, Hakk'ın kulağı, gözü, ilmi, iradesi ve kudreti olmasını gerekli kıldığı gibi, Hakk'ında nafileler ile temin edilen yakınlıkla kulun kulağı, gözü, dili, eli ve ayağı olmasını gerekli kılar. şu hadis buna işaret eder:

“Kulum bana üzerine farz kıldıklarımı eda ederek yaklaştığı gibi hiçbir şeyle yaklaşmaz. Kulum nafilelerle de bana yaklaşır ki ben onu severim. Onu sevdiğimde onun kulağı, gözü, eli ve dili olurum. Öyle ki benimle işitir, benimle görür, benimle konuşur, benimle tutar ve benimle yürür.”

İlahi sevginin sonuçları şöyledir: Kulun O'nu sevmesi, O'ndan başkasına yönelmemesi, Mevlâ'sının hükümlerine itaat etmesi, açık ve gizli, sözlü ve fiili olarak Allah'tan başka ilah yoktur diye ikrar etmesi, Hakk Teâlâ'nın hükmettiği ve üzerine iktisap ettiği bütün şeylerden lezzet alması, hakkında takdir ve icra ettiği şeylere razı olması, lütfunu ve nimetini sevdiği gibi kahrını ve cefasını sevmesi. Çünkü sevgilinin her yaptığı sevilendir. Hakk'ın kula şevkini gerekli kılan, kulun Allah ile buluşma şeklidir. Nitekim Peygamberimiz şu sözülle buna işaret etmiştir: “Kim Allah'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever.” Davud'a (as) Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Ey Davud! Kullarımın bana şevk duymalarından daha çok Ben onlara şevk duyarım.”

İlahi sevginin neticesi Hakk'ı sevmek herkesi sevmektir. Sevginin meyvesi, cezalar affolunmak, ecir ve sevabın elde edilmesidir. Kulun hakkânî muhabbette sürekliliğiyle ona vecd, sekr, heymân, aşk ve kendi vücudunu ve zâtını Allah'ın vücûd ve Zâtında fena hasıl olur. Bu ona ebedî bekâyı, sermedî sahvı doğuran mahvı, ezeli ve ebedi varlığının hasıl olmasını sağlar. Onu böylece imkanın tuzaklarından kurtulmaya,

gelip geçici şeylerden sürekli mutluluk ve neşeyi gerekli kılan kurtuluşa ve kendindeki yokluk karanlığını nur özüne dönüştürmeye ulaştırır.

Hiçbir gözün göremediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşer kalbinin düşünemediği, nitelenemeyen bütün sayılan bu şeyler, cemâl, güzellik ve iyilik ancak sevgi şarabından hasıl olur.

Kaynaklar

“Aşkın Halleri”, İmam Gazzali, Semerkand Basım Yayın, İstanbul, 2020

“Aşkın Halleri”, Sadık Yalsızuçanlar, Mehmet Fatih Birgül, Sufi Kitap, İstanbul, 2015

“Füsusu’l-Hikem”, İbn Arabî, Sufi Kitap, İstanbul, 2011

“İhyâu Ulûmi’d-dîn”, İmam Gazzali, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1975

“Ledünnî İlim ve Hakiki Sevgi”, Dâvûd El-Kayserî, Kurtuba Kitap, İstanbul, 2018

“Mesnevî”, Mevlânâ, Kırkambar Kitaplığı, İstanbul, 2013

“Muhabbet”, TDV İslam Ansiklopedisi, 30. Cilt, Sayfa 384-388

“Sevgi-Muhabbet”, Mehmet Halil Oryan,
www.ilimvetasavvuf.com/Sevgi-Muhabbet.htm

Yorum ve Eleştirileriniz için: <mailto:oryanmh@gmail.com>

[Ana Sayfa](#) [Makaleler](#)